

Тематична рубрика: Теорія та методика навчання (з галузей знань)

УДК 371.24

Використання інтерактивних методів навчання у вищій школі

Use of interactive teaching methods in high school

Стовпник Н.М.,

старший викладач кафедри філологічних та природничих дисциплін

ЦМО ІМСО Національного авіаційного університету;

Андріяшик О.Р.,

канд.філол.наук, старший викладач кафедри філологічних та природничих дисциплін ЦМО ІМСО Національного авіаційного університету

У статті розглянуто особливості використання інтерактивних технологій у вищій школі, визначено вимоги щодо їхнього застосування; з'ясовано основні етапи впровадження, проаналізовано чинники, що сприяють успішній співпраці викладачів та студентів у педагогічному процесі. Також розкрито значення інтерактивного методу для якісної підготовки фахівців, форми застосування інтерактивних методик. Обґрунтовано особливість застосування інтерактиву як під час практичних і семінарських занять, так і лекційних. Здійснено екскурс до історії зародження інтерактивних методик, розглянуто класифікацію сучасних методів, охарактеризовано групи, враховано об'єктивні закономірності їхнього використання. Дослідження функцій, що виконують інтерактивні методики навчання, дало змогу дійти висновків, що застосування новітніх методик навчання має позитивний вплив на підготовку фахівців у цілому.

Значну увагу в статті приділено процесові активізації діяльності студентів. Відтак, з'ясовано, що її необхідно здійснювати на початковому етапі навчання за допомогою сучасних педагогічних технологій і активних методів навчання. Підвищенню активізації пізнавальної діяльності студентів сприяють методи активізації навчально-пізнавальної діяльності, які забезпечують тісний зв'язок теорії з практикою. Вони спрямовані на розвиток

у студентів творчого, логічного та критичного самостійного мислення і здатності кваліфіковано розв'язувати професійні завдання, формування нестандартного стилю мислення, створення атмосфери співпраці, розвиток навичок спілкування, презентації власних думок, ідей та отриманих результатів. Розглянуто також у загальних рисах коло проблем, які виникають при безпосередній організації інтерактивного навчання.

Отож, здійснене дослідження доводить, що проблемі інтерактивних технологій навчання, ефективності їх використання у вищих навчальних закладах приділено достатньо уваги. Однак, перспективним видається в подальшому виробити єдиний підхід до визначення понять «інтерактивне навчання», «інтерактивні методи навчання», оскільки існує різночитання в науковій літературі.

Ключові слова: інтерактив, метод, технології, вища школа, організація навчального процесу, комунікація, планування, діяльність, навички.

The article examines the features of using interactive technologies in higher education, defines the requirements for their use; the main stages of implementation have been identified, factors have been analyzed, which contribute to the successful cooperation of students and teachers in the educational process. Also the significance of the interactive method for qualitative training of specialists, the forms of application of interactive methods are disclosed. The peculiarity of the use of the interactive in both practical and seminar classes as well as lectures is substantiated. An excursion to the history of the emergence of interactive methods was made, the classification of modern methods was considered, the groups were characterized, and the objective patterns of their use were considered. The study of the functions that perform interactive teaching methods has led to the conclusion that the use of the latest teaching methods has a positive impact on the training of professionals in general. Much attention is paid to the process of activating students' activities.

Therefore, it has been found out that it should be carried out at the initial stage of education with the help of modern pedagogical technologies and active

teaching methods. Increasing the activation of cognitive activity of students is facilitated by methods of activation of educational and cognitive activity, which ensure a close connection of theory with practice. They are aimed at developing students creative, logical and critical independent thinking and the ability to solve professionally professional tasks, forming a non-standard style of thinking, creating an atmosphere of collaboration, developing communication skills, presenting their own thoughts, ideas and results. In general terms, the range of problems that arise in the case of direct organization of interactive learning is also considered.

Therefore, the conducted research proves that sufficient attention has been paid to the problem of interactive learning technologies and the effectiveness of their use in higher education institutions. However, it seems promising to further develop a unified approach to defining the concepts of "interactive learning", "interactive teaching methods", since there is disagreement in the scientific literature.

Key words: interactive, method, technologies, high school, organization of educational process, communication, planning, activity, skills.

Підготовка студентів у вищих навчальних закладах має здійснюватися відповідно до вимог реформування національної освіти, що сприятиме формуванню та розвитку творчої, самодостатньої особистості, спроможної повноцінно реалізуватись у професії. Проте, в умовах традиційних форм і методів навчання студенти, пасивно отримуючи знання, не можуть застосувати їх у реальних умовах. Така ситуація вимагає перегляду існуючих форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, зокрема застосування інтерактивних методів навчання при вивченні дисциплін.

Низка вчених, які здійснили вплив на розвиток педагогічної науки, присвятили свої дослідження вивченню проблем активізації пізнавальної діяльності. Це такі вчені як П.С. Атаманчук, Т.І. Шамова, В.І. Лозова, Г.І. Щукіна, Т.І. Шамова, І.А. Зязюн, А.Г. Лузан, О. М. Пехота, А. З. Кіктенко,

О.М. Любарська, В.Д. Мороз, В.П. Безпалько, Ю.Г. Татур, Я.А. Каменський, В.А. Сухомлинський, С.У. Гончаренко, Ю.К. Бабанський, М.М. Поташник, О.Е. Коваленко, В.Д. Мороз, І.Ф. Прокопенко, В.П. Безпалько, Т.А. Тернавська, Ю.К. Бабанський. Вагомими навчально-методичними працями, які розкривають сутність інтерактивного навчання, є «Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі» Ягоднікової В. [4, с. 80], «Інноваційні педагогічні технології» Дичківської І. [1, с. 320], «Інтерактивні технології навчання» Пометун О. І., Проженко [3, с. 192] тощо.

Ґрунтуючись на досвіді згаданих науковців завданням цього дослідження є проаналізувати підходи до сутності навчально-пізнавальної діяльності; з'ясувати витoki й особливості інтерактивних методів навчання, виокремити їх види.

Якщо звернутися до історії виникнення інтерактивного навчання, то його витoki можна знайти за стародавніх часів. Так Сократ пропонував своїм слухачам шляхом запитань і відповідей знаходити «істину». Платон стверджував, що давати освіту дітям слід з 6-річного віку та розвивати їх за допомогою ігор, бесід, казок, пісень тощо. Конфуцій у заснованій ним школі не провадив навчальних занять, регламентованих часом і змістом. Навчання й виховання відбувалось у процесі довільних бесід, які часто мали евристичний характер. В основу ж групової роботи покладено ідеї Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Дж. Дьюї про вільний розвиток особистості, систему групового навчання А. Белла та Дж. Ланкастера, Дальтон-план Е. Паркхерст. Так, педагог Елен Паркхерст запропонувала свою методику навчання як альтернативу урокам вивчення-опитування [5, с. 227]. Учні мали змогу обирати зміст заняття, варіювати предмети. Увесь матеріал ділився на частини (завдання). Кожна з них конкретизувалася на окремій картці у формі короткого письмового завдання з постановкою запитань і визначення джерел, де учні можуть знайти відповіді на поставлені питання. Кожен учень складав з учителем контракт про самостійне опрацювання матеріалу у визначений час. Виконувалося завдання в доступному для кожного темпі самостійно, або

у групі (по 3-5 учнів). Облік навчальної роботи вівся на картках. Учні працювали в окремих предметних кабінетах-лабораторіях. Звідси походить і назва – лабораторний план. Попри те, що Дальтон-план породжував серед учнів суперництво, утверджував індивідуалізм, нерационально використовувався час, усе ж він показував, що введення у навчальний процес інтерактивних методів навчання дозволяє розширити межі звичного навчального заняття.

Чим є інтерактивний метод навчання на сьогодні? Це метод, в основі якого лежить насамперед спілкування. Воно має чітко визначену тему, мету, дидактичне завдання. Результатом такого спілкування є вирішення проблеми, розв'язання задачі, знаходження шляхів рішення критичної ситуації. Головним є те, що спілкування у навчальному процесі не є просто обміном думками, або знаннями. На основі такого обміну активізується інтелектуальна діяльність, народжується нове знання, формується вміння використовувати теоретичні знання у конкретній ситуації, комбінувати знання з різних галузей, зважати на думку іншої людини, колективно працювати над вирішенням проблеми, переймати чужий досвід, брати на себе відповідальність за прийняте рішення, за результати власної дії.

Таким чином, інтерактивні методи вирішують триєдине завдання: навчати, виховувати, розвивати особистість. Можемо говорити про те, що інтерактивні методи можна розділити на такі дві групи: методи, де однією зі сторін спілкування виступає викладач; спілкування відбувається між студентами (слухачами). До першої групи можна віднести лекції із включеними бесідами, дискусіями, проблемні лекції, семінари-обговорення, семінари «питання-відповідь», дискусії із провокаційними запитаннями, консультації (особливо при дистанційному навчанні), роботу через сайт-курс. До другої – бесіди, дискусії, круглі столи, «мозковий штурм», групове вирішення конкретних ситуацій, ділові, рольові та дидактичні ігри, проекти. Чому ми розділили інтерактивні методи на дві групи? Нам здається, що

кожна з них має певну специфіку, на яку необхідно зважати викладачеві при організації навчального процесу.

Треба звернути увагу на той факт, що інтерактивні методи навчання не будуть ефективними, якщо не враховувати об'єктивні закономірності їхнього використання.

1) Насамперед, це мотивація навчальної діяльності. Якщо студент не прагне навчитися, не бажає наполегливо працювати, якщо предмет навчання не викликає в нього інтересу або сама розумова праця не приносить задоволення, інтерактивні методики будуть неефективними. Таким чином, для забезпечення ефективності використання інтерактивних методів у навчальному процесі необхідно дбати про поглиблення мотивації, її розвиток, переорієнтацію на активне пізнання.

2) Поступовість введення інтерактивних методів у процес навчання. Цією методикою повинен володіти не тільки викладач, студент також має вміти спілкуватися, дискутувати, працювати в команді. Таке вміння формується поступово, у процесі навчання. Отже, послідовне введення інтерактивних методів (від простих до найскладніших та розгорнутих) з першого курсу навчання до останнього дозволять використати всю палітру методики.

3) Інтерактивні методи не призначені для оволодіння базовими теоретичними знаннями, і такі знання здобуваються студентами індивідуально на лекціях, роботою з підручниками, відповідними джерелами інформації. Вони слугують базою протягом дидактичного спілкування. При відсутності в студентів (у частини студентів) базових знань інтерактивні методики втрачають сенс, тому що при розв'язанні проблемних задач, ситуацій, в ділових іграх учасники використовують не фахові знання, а побутові, які сформувалися до або поза навчанням. Отже, інтерактивні методи повинні використовуватися в комплексі з іншими методами формування знань, і активною самостійною роботою студентів з оволодіння знаннями.

4) Вміння не можуть бути вироблені одномоментно, тому епізодичне введення інтерактиву в навчальний процес не дасть бажаного ефекту. Для того, щоб сформувати вміння аналізувати проблеми, знаходити та виділяти їх сутність, будувати алгоритм розв'язання, працювати колективно, приймати рішення та виконувати їх, не достатньо один чи два рази організувати «мозковий штурм» або запропонувати ділову гру. Тому використання інтерактивних методів повинно складати певну систему, технологію, яка має адекватну логіку впровадження, алгоритм нарощення складності. Необхідно завчасно планувати використання інтерактивних методів протягом читання певної навчальної дисципліни. Крім того, важливо координувати таке планування з викладачами інших дисциплін.

5) Принцип актуальності знань та зв'язку їх із сучасним соціально-економічним життям країни та світу повинен бути неодмінно дотриманим. Неможливо досягти активності та зацікавленості студентів, пропонуючи їм застарілі ситуації, відірвані від життя, уявні дані, умовні обставини, завдання, рішення яких описано у підручниках або загальновідоме з практики життя.

6) Ефективне впровадження інтерактивних методик навчання прямо залежить від ступеня володіння ними викладачем, від глибини його фахових знань, від бажання відійти від традиційних методик, від орієнтованості на кінцевий результат – підготовку кваліфікованого спеціаліста.

7) Неодмінним елементом впровадження інтерактивних методів навчання є також наявність партнерства між викладачем та студентами, відсутність авторитарного нав'язування власної думки, позиції з боку викладача.

Важливим моментом є також визначення закономірностей введення інтерактивних технологій у навчальний процес. Педагогічною теорією і практикою доведено, що навчання ефективно тоді, якщо воно виконує три функції: навчальну, виховну та розвивальну. Яким чином ці функції

реалізуються при використанні інтерактивних методів? Розглянемо навчальну – формування знань.

Результатом процесу пізнання є уявлення про предмет пізнання, який формується в суб'єкта у вигляді психічного образу, що зберігається у пам'яті, і мовне (знакове) втілення цього образу. Можемо говорити про те, що інтерактивні методи, в яких у комунікації задіяні тільки студенти (слухачі), а викладач виступає організатором, будуть ефективним тільки за умови наявності у студентів достатньої початкової бази знань. Що можуть дати інтерактивні методи для боротьби із формалізмом знань? Насамперед, інтерактивні методи – це не повідомлення один одному відомих фактів, а рішення певної задачі, пошук виходу з певної ситуації. Сумісне обговорення підштовхує до пошуку, продукує появу рішення, яке є не сумою наявних знань, а новим, спільно знайденим знанням про вирішення проблеми.

Крім того, треба пам'ятати, що при інтерактивній роботі перед групою студентів ставиться конкретна мета (розв'язання задачі, аналіз ситуації, вирішення проблеми), якої не можна досягти простим відтворенням інформації з пам'яті. Не можна також досягти мети, спираючись на «побутові» знання. Отже, треба активізувати розумовий процес, шукати способи застосування знань у певній ситуації, при цьому всі члени групи спрямовують свої зусилля на розв'язання спільної проблеми.

Реалізація навчальної, виховної та розвивальної функцій навчання при використанні інтерактивних методів буде дещо відрізнятися залежно від того, чи бере викладач активну участь у спілкуванні, чи ні. Якщо говорити про першу групу методів, де педагог – активний учасник діалогу, то це дає змогу призвичаїтись студенту до діалогової форми навчання. Це дуже важливо на перших курсах, оскільки школа рідко дає змогу практикуватися у висловлюванні, відстоюванні, обговоренні власної думки. По-друге, студент навчається чітко формулювати власну думку та, що не менш важливо, озвучувати її. Також студенти починають активно використовувати фахову термінологію, оперувати науковими поняттями, розвивається професійна

мова, формується та виховується культура спілкування, культура дискусії, здатність чути та сприймати позицію співрозмовника, поважати погляди іншої людини, відстоювати власну позицію.

Інтерактив на лекції чи семінарі – це найефективніший зворотній зв'язок, якісна інформація про те, як, що, на скільки розуміють студенти викладача. Це можливість перевірити глибину сприймання, усвідомлення, обробки інформації, її «вбудову» у попередні знання, здатність оперувати нею.

Цей зворотній зв'язок дозволяє вчасно та ефективно робити корекцію подання матеріалу: деталізувати або узагальнювати, повернутися до складного місця, повторити пояснення, додати приклади, розкласти на складові, змінити темп подання матеріалу. Крім того, дискусія дозволяє познайомитися зі студентами, виділити найактивніших та байдужих, сформулювати думку про рівень попередніх знань, про здатність до сприймання нових, про готовність або неготовність брати участь у спілкуванні, про вміння формулювати та висловлювати думки, індивідуальні особливості поведінки, мотивацію навчання. Аналіз спілкування на лекції дає підказку для зміни або модифікації завдання для самостійної роботи, питань для обговорення на семінарі, дає можливість індивідуалізувати роботу зі студентами. Крім того, можливість вільного спілкування із викладачем, його поведінка під час дискусії, ставлення до студентів, вияви поваги (неповаги) до їхньої позиції, суджень є вагомими факторами формування авторитету у викладача у студентській аудиторії.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що перша група інтерактивних методів (за участю викладача) активно виконує навчальну функцію навчального процесу, так і виховну і розвивальну. Ця методика роботи створює позитивне підґрунтя для впровадження більш складних інтерактивних методів – методів, де спілкування відбувається вже між самими студентами або слухачами, а викладач – виконує тільки роль організатора.

При використанні у навчальному процесі таких методів у студента:

1) формується вміння планувати діяльність. В інтерактивній роботі задіяні всі види планування: перспективне, стратегічне, поетапне, кризове, оскільки без цього вміння неможливо ефективно вирішити проблемні завдання, побудувати проект, провести ділову гру;

2) з'являються навички роботи у команді: вміння керувати та приймати рішення, втілювати прийняті рішення, підкоряти власні амбіції загальній меті, користі справи, вміння брати на себе відповідальність за прийняте рішення, власну діяльність, за діяльність команди;

3) виникає вміння виробляти критерії оцінювання успішності зробленої справи загалом, а також успішності власної діяльності. Активно розвивається здатність до аналізу власної діяльності: вміння відшукати власні помилки, проаналізувати причини цих помилок; проаналізувати чинники, які сприяли досягненням, виділити в них свій особистий внесок;

4) формується вміння бачити проблеми у ситуації;

5) розвиваються та закріплюються навички пошуку та ефективної обробки нової інформації;

6) поглиблюється критичність мислення, відпрацьовується вміння аргументованого диспуту, культура дискусії, розвивається толерантність на тлі вміння відстоювати власну думку, власні дії, власну позицію.

Отже, інтерактивні методики навчання не просто виконують навчальну, виховну та розвивальну функції, а значно розширюють, активізують та розвивають здібності й навички студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 320 с.
2. Інноваційні пошуки в сучасній освіті / За ред. Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук. – К.: Логос, 2004. 220 с.

3. Пометун О. І., Проженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник. Київ, 2006. 192 с.
4. Ягоднікова В. В. Я Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. / В. В. Ягоднікова. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. – 80 с.
5. Parkhurst Helen. Education on the Delton plan. – New York: E.P.Dutton & Company, 1922. P. 15-16.